

UNA CONVERSA AMB LOLA MIQUEL
SOBRE DOLORS MIQUEL¹
JORDI CORNUDELLA

Jordi Cornudella: Abans de començar deixeu-me dir una cosa, que en tinc moltes ganes. És una opinió personal, no estic provant de fer de crític ni res per l'estil: com a lector, de vegades distingeixo els escriptors que són de la nostra tradició en dues categories. Hi ha els que ens enriqueixen la tradició per dins, d'una manera una mica endogàmica, com Maria Antònia Salvà, Clementina Arderiu o, fins i tot, Maria Mercè Marçal —grandíssims escriptors que estimo molt. I després n'hi ha altres que fan el mateix, però que alhora posen la nostra tradició a l'altura de la tradició universal, l'enllacen amb la modernitat del moment; penso en Víctor Català o Mercè Rodoreda. Llegir les seves obres és una alegria enorme, en qualsevol cas. Però des d'un punt de vista personal, encara és millor si aquests escriptors que enriqueixen la tradició per dins i ens posen a l'altura de la tradició de fora són amics. D'aquests per mi n'hi ha uns quants, no gaires: hi ha l'Enric Casasses, el Perejaume i la Dolors Miquel. Avui s'han dit moltes coses sobre la seva obra. Totes m'han semblat molt assenyades i que serveixen —a mi m'han servit—, en bona part, per explicar-me aquest fet: que és que tinc la mateixa sensació quan llegeixo la Dolors Miquel que llegint l'Alice Oswald, l'Anne Carson o la Sharon Olds, poetes de fora que fan el que cal fer en aquests moments. La Dolors fa el mateix, i està molt bé que l'hi puguem agrair. Gràcies, Dolors.

1. Nota de l'escriptora: «Lola Miquel (transformació de Dolors Miquel ocorreguda aproximadament entre el 3 de juny del 2021 i el 12 de març del 2022, moment en què reprèn l'ésser Dolors en una torsió metafísica impossible per a ments euclidianes) és una súbdita de la poesia, una enamorada del coneixement, una rapsoda visceral, una mamífera espiritual i una escriptora de textos, la major part dels quals difereixen els uns dels altres com els fills d'una dona que ha jagut amb diferents homes, que tot i ser germans no s'agermanen en aparença ni tan sols, sovint, en caràcter».

Dit això, que no és la primera vegada que la Dolors m'ho sent a dir, comencem. Tot el matí hem sentit parlar dels teus poemes. Em fa la sensació que tu ets, naturalment, una poeta que fa poemes, però sobretot que fa llibres. Rellegant-te aquestes setmanes, a *Aioç*, per exemple, que és un llibre que sempre m'ha agradat molt però feia anys que no hi havia tornat, he vist «El poema de l'amor mort», i he pensat que, en realitat, si l'haguessis posat a *Ictiosaure* o a *El guant de plàstic rosa* a mi no m'hauria estranyat gens, tampoc. Potser ja ve d'allà... Explica'ns si quan fas un poema, com tinc la sensació, estàs posant un maó que forma part d'un edifici que serà un llibre.

Dolors Miquel: Moltes vegades sí. Tinc una idea. Vull parlar sobre un tema i, aleshores, vaig cap allà. Altres vegades és de manera més circumstancial. Per exemple, els sonets d'*El Musot* els vaig fer perquè volia fer un llibre que no pogués ser traduït a cap idioma. I també perquè agafava paraules mortes i els feia descàrregues amb paraules vives. Les posava a dins d'una frase i aleshores revivien. Volia que quan aquell llibre es llegís fos, a la boca, com si mengessis pa amb tomàquet i pernil. A *El Musot* va ser així: primer vaig fer un poema i després vaig continuar. Però sí que és veritat que tinc, per exemple, la idea de la mort o de la metamorfosi...

Jordi Cornudella: Jo ho dic perquè fa anys que tenim tractes d'editor i autora, i he vist llibres teus que feia molts anys que tenies la idea de fer, però que has hagut d'aparcar durant temporades. No és tant la qüestió de resoldre un poema.

Dolors Miquel: Sí, perquè m'agafen atacs d'escriptura. Quan m'agafa aquest atac escric molt de diferents temes, fins que arriba un moment que tinc un descontrol que pot costar-me deu o quinze anys de desfer-lo. Començo diferents llibres: alguns els tiro, perquè sempre hi ha coses que són fastigoses. Però sí, tinc atacs. Per exemple, ara ja no soc poeta. Ara tots m'heu de dir Lola. Això que hem parlat és el meu passat. Aquí queda tancada la poesia. Estic fent textos d'altres tipus, ara.

Jordi Cornudella: Ens ho hem de creure això, de debò?

Dolors Miquel: Sí, sí, de veritat. No s'ho creu ningú! Ja tinc fet un text que sortirà a l'abril, i n'estic fent un altre. No són de poesia. És un text que no sé ni tan sols si dir-ne teatre o assaig o com.

Jordi Cornudella: Ja els veurem... Hi ha una cosa, però, que m'intriga: això vol dir també que la Lola Miquel no farà mai més de rapsoda dels poemes de la Dolors Miquel?

Dolors Miquel: No. Això sí. Hi haurà una mica de putiferi! Aquí ens abaixarem una mica les calces. Bàsicament perquè m'agrada molt recitar —no sempre, però gairebé— tant els meus poemes com els d'altres, perquè és com tirar-se dins d'una piscina. I, és clar, en surts molla.

Jordi Cornudella: Tu, normalment, en surts molla i, després d'haver fet cinquanta vegades la piscina a tota marxa, en surts cansada, també!

Això de la relació de l'escriure amb el dir els versos: té alguna cosa a veure amb aquests jocs —avui se n'ha parlat bastant— entre les formes estròfiques populars, cultes o tradicionals, i el vers més deixat anar?

Dolors Miquel: Això té a veure amb dues coses: amb el meu padrí i l'Enric Casasses. Amb el meu padrí perquè li agradava molt fer jocs lingüístics. A casa meua no els agradava l'art de cap tipus, però ell jugava amb les paraules. A mi em feia gràcia, això. I amb l'Enric, evidentment, perquè va ser la primera persona a qui vaig sentir recitar de veritat. Amb el que per mi suposa dir un text amb veu alta! I és clar, era bonic, t'omplia. Jo crec que ve d'això.

Jordi Cornudella: L'Enric ha fet escola per bastants cantons, cosa que és molt fàcil de reconèixer ara. Però em fa la sensació que tu no ets de l'escola de l'Enric com a rapsoda.

Dolors Miquel: Però no es tracta de la manera, sinó de l'esperit.

Jordi Cornudella: A això anava. Tu tens la sensació que hagis fet escola d'alguna manera? No et sents imitada?

Dolors Miquel: No. Crec que no.

Jordi Cornudella: Quina sort! Està molt bé. Em sembla que tothom que t'ha sentit recitar deu tenir molt clar que ets bastant inimitable. Per això hauria estat una llàstima molt grossa que la defunció de la Dolors Miquel no anés acompanyada de l'homenatge de la Lola Miquel.

Dolors Miquel: Però és un descans! Quants anys fa que escric poesia? Hi ha gent que té més resistència que jo. Però jo necessito transformar-me. Necessito aquest moviment creatiu.

Jordi Cornudella: De tota manera, em fa la sensació que, llegint-te, aquesta transformació que dius ja es veu bastant, perquè des de *La dona que mirava la tele* el vers se t'ha anat estirant. Se t'ha anat convertint en prosa. Els dos últims llibres n'estan plens.

Dolors Miquel: Vaig estar molts anys fent rima i estrofisme. Com ha dit la Montserrat Palau abans, potser tenia un excés que m'era difícil de controlar i, aleshores, l'estrofisme i la rima, que hi és sempre, m'ajudaven molt. Era molt divertit i me donava nous significats perquè havia de triar una paraula que acabés com una altra d'entre les tres-centes o trenta, posem per cas, que acaben igual. T'ajudava a fer virgueries de sentit.

Jordi Cornudella: O sigui, que no era només un fre al desbocament.

Dolors Miquel: No, és clar. És molt creatiu perquè, de sobte, et ve una paula de rima que et fa veure una altra cosa, et fa anar cap a una altra banda. És divertit. Me'n recordo que tenia una cosa que posava *a, b, c, d, e, f, g...* Era com un rimari però només amb l'abecedari.

Ah, una cosa volia dir sobre allò de l'humor. És veritat que a *Sutura*, per exemple, vaig treure els meus poemes d'humor, però no perquè jo els menystingui, ni molt menys, perquè per mi l'humor ha estat molt important, sinó perquè vaig fer l'antologia que m'havien encomanat per temàtiques. (La vaig fer perquè va començar la pandèmia de la covid-19 i vaig pensar que m'hi havia de posar per utilitzar el cap.) Fent-la per temes, vaig poder veure el meu "pensament", o una part: la creació poètica, o la bogeria, o el que fos. De manera natural els poemes que eren més de riure van quedar-ne fora. No pas perquè jo en renegué, sinó perquè va anar així, la cosa.

Jordi Cornudella: Així és que *Sutura* no ens l'hem de prendre com un autoretrat?

Dolors Miquel: No, perquè no hi ha autoretrats. Només hi ha la fotografia que et fan al moment, que mai és la mateixa.

Jordi Cornudella: *Sutura* ara em fa pensar que a *El Musot* hi poses al començament una llista d'altres títols possibles del llibre.

Dolors Miquel: Però això m'ho copio de la Clarice Lispector. És una còpia burda.

Jordi Cornudella: La Lispector potser no ho sap, però en realitat s'ho copia del Trabal, que ja ho havia fet.

Dolors Miquel: Està bé, això!

Jordi Cornudella: Aquests jocs amb els paratextos tenen molta gràcia, em sembla. El que t'anava a dir és que tots recordem *El Musot*, *Ictiosare* o *Sutura*, però en recordem un títol que no era el que tenia al començament. Vull dir que, de vegades, has passat per dos, per tres i per quatre títols.

Dolors Miquel: Sí. Jo al principi volia dir-ne *Cabra*. Però si li foto *Cabra*... Per exemple, me va trucar la Núria Perpinyà i un altre

amic que tinc, i me van dir: «No li posis *Cabra!*» Això és un problema des de Rabelais i tota aquesta tradició. Per això jo he reivindicat l'humor. És la història de l'apollini i el dionisiac, en definitiva. Per mi l'humor és vàlid com a mitjà de transport de grans idees. Però és veritat que la societat no valora l'humor. No el valora l'Església. En una desfilada militar no veuràs els militars rient. A Hisenda no riuen, tampoc. Si està censurat de tots aquests llocs és per alguna cosa. A mi em semblava un element molt important a reivindicar. Tota aquesta literatura basada en l'humor mai ha estat valorada com l'altra, i per què? Això són rucades mentals que tenim nosaltres. Jo el reivindico totalment. A més, ens deixa respirar. Què seria de nosaltres sense riure?

Jordi Cornudella: De fet, a més a més, en tota la tradició de poesia diguem-ne “social”, la vena satírica, que és forta i pesant —n'hi ha de seriosa també i moltes vegades molt avorrida—, sempre ha actuat a partir de l'humor. Per aquesta fila tu també hi vas. És evident, em sembla.

Dolors Miquel: Sí, però volia deixar això clar de *Sutura*. Me'n vaig adonar després, que l'humor, pel que fos, no hi era, perquè estava més concentrada en els conceptes, en les idees.

Jordi Cornudella: Els títols de les parts de *Sutura*, com van venir? Perquè són atzarosos, diguem.

Dolors Miquel: No! Tenen sentit en el conjunt on van. Això de *Sutura* va anar així: vam passar de la *Cabra*, que tirava muntanya amunt a menjar herbotes al seu rotllo, a *Sutura* perquè al principi hi ha un aforisme de l'Enric que diu que totes les cabres se reuneixen i «discuteixen l'u».

Jordi Cornudella: Que és el pastor, sí.

Dolors Miquel: I me va semblar molt interessant perquè en un món sense creences ni fonaments hi ha un gran forat que cal suturar.

Si no, per allí se'ns escapa tot el sentit de la vida. Per això vaig posar al principi aquest aforisme de l'Enric, que vaig trobar superadequat, amb aquest «u», que pot ser molts. Crec que aquesta és una pregunta que travessa o ha remogut molt tot el que ha estat la meua manera de fer poesia. És un forat de l'època que tenim tots. És una mica difícil viure sense substitució. Estem en una època de canvi: la civilització canvia. Anem cap a una altra cosa que ja no és ni tan sols el descrèdit de la raó. No sabem ni el que és. Això me va semblar molt interessant i molt important.

Jordi Cornudella: En realitat el llibre és d'una contundència exemplar. Ara deies això de l'epígraf de l'Enric. Deies també una altra cosa que tenia ganes de preguntar-te: la teva poesia està plena de jocs amb els epígrafs. Hi ha molts llibres que en porten a cada poema i n'hi ha que en porten una tirallonga molt llarga al començament. És molt evident que, de vegades, hi ha un joc i, de vegades, el joc del fals.

Dolors Miquel: Jo he usat molts pseudònims. Aquí, en realitat, tinc mala intenció quan faig això. Perquè a la gent, per exemple, quan li poses una frase superestúpida de Wittgenstein es queden embadalits. I a mi això m'omple els daixonsis. Aleshores, el que faig és posar pensaments alambinats i un nom rimbombant. Com que hi ha tanta gent i tants autors al món, bé podrien existir! Però la gent no té cura i diu: «Oh, Leona Vigotsky! Mira el que diu aquesta!» Me'n vaig adonar precisament amb *Aioç*, on vaig fer sortir per primera vegada el pseudònim d'Aline Borough. En vaig posar una cita davant. I una vegada una noia me va dir: «Escolta, que puc usar la cita d'Aline Borough?» I jo li vaig dir: «Sí, sí! I tant que la pots usar, tota teua». Al fons hi ha aquest recargolament. Home, a veure, pensem! Encara que aquestes frases portin el nom de Shakespeare o fins i tot de Lull —del sagrat Lull—, hem de pensar. No pots empassar-te les coses senzillament perquè hi hagi un nom a sota, una ratificació! Per això, a *Sutura* vaig començar a jugar amb tots aquests noms. Que jo pensava: «Ai, Leona Vigotsky...», que dit així sembla tonto. Però quan ho llegeixes, t'ho creus.

Jordi Cornudella: I tant! Del tot. En la majoria de casos fa la sensació que el fet que tots els poemes tinguin formalment un epígraf és un element que ajuda a la construcció del llibre, perquè li dona una certa coherència, però a mi, com a lector, la majoria de vegades em fa la sensació que són posats a posteriori. És a dir, que no són epígrafs que hagin generat el poema.

Dolors Miquel: Sí, moltes vegades sí. De vegades els tinc al pensament. Però és veritat això que dius: són a posteriori. Al llibre *Ictiosare* —tu ho saps bé perquè n'ets l'editor—, els noms de Lleida o d'altres llocs del final dels poemes, els vaig posar a posteriori. És per acabar d'arrodonir, de donar algun detall. És per fer una última pinzellada. És com posar laca a una permanent.

Jordi Cornudella: Ara no ho recordo: quin llibre va ser més llarg d'escriure, *Ictiosaure* o *El guant*?

Dolors Miquel: *El guant*. Aquest va ser horrible, perquè la descomposició em fa molt fàstic. Vaig estar mirant a Youtube i a altres llocs com se podrien les persones.

Jordi Cornudella: Fa gràcia perquè això és molt Víctor Català. En aquest llibre que ha sortit ara amb textos inèdits seus hi ha un moment que diu: «No he pogut veure mai com es mata un animal»; però agafes la descripció de l'assassinat del conill a *Solitud*, i és una cosa!

Dolors Miquel: És horrible!

Jordi Cornudella: Sí, però és escrit amb una certa delectació, eh! Tu dius que la descomposició et fa angúnia, però déu-n'hi-do!

Dolors Miquel: Estava vivint a Manresa quan estava estudiant com ens descomponíem. Me vaig imaginar el cos com una terra i tot de mosques... És que els cucs surten tots alhora. És allucinant. Però ho vaig transformar en bonic, i així me va semblar millor. Des d'aleshores ja no vull que em cremin.

Jordi Cornudella: Està molt bé. Tornar a la terra i ja està. És allò que deia el Pla a l'Espriu: «Desenganyi's, Espriu, que l'únic que es mor és l'ànima. El cos, venen els cucs i les malves, i es transforma».

Tu ho has explicat i avui s'ha dit unes quantes vegades: vas començar a relacionar-te amb la teva tradició literària, la catalana, relativament tard.

Dolors Miquel: És que jo no sabia que parlava una altra llengua. Ja sé que a tothom li sonarà molt estrany. Però jo no ho sabia. Jo la parlava com respiro. No tenia ni idea que fos una altra llengua. Un dia un dels meus avis estava amb una feridura al llit i vaig voler escriure. I me va sortir amb la respiració, és a dir, en català. I vaig pensar: «Hòstia! És una llengua!». I me'n vaig adonar: «Però què m'han fet!». Des d'aleshores que estic empenyada. Tenia quinze anys.

Jordi Cornudella: Potser per tu el català era la llengua que parlaves, i la llengua que escrivies era, en canvi, una altra cosa.

Dolors Miquel: La llengua que estudiava, la que escrivia, la de l'escola... me semblava una llengua. L'altra era com respirar.

Jordi Cornudella: El que et volia dir era que tu arribes a la universitat i no comences fent filologia catalana, sinó que t'hi poses més tard.

Dolors Miquel: És que no n'hi havia. Però bé, em vaig posar a fer filologia catalana perquè volia fugir de Lleida i era l'únic que no feien. Vaig arribar a la universitat que no sabia ni escriure en català. Me pensava que m'havia tornat tonta: allí vaig veure la gran diferència i el salt que hi ha entre la llengua parlada i l'escripta. Perquè jo llegia a tota pastilla i, en trobar-me un text en català, em costava molt, perquè no l'havia llegit mai. Allí vaig veure la gran diferència. Com que aprenem a parlar i a escriure gairebé al mateix temps no ho tenim diferenciat, i és superdiferent. No té res a veure.

Jordi Cornudella: On anava: la tradició catalana de lectures tu te l'has feta. Vull dir que no et van adoctrinar a escola quan tenies deu o onze anys.

Dolors Miquel: No. Ni a casa meua tampoc. Allí no llegia ni Déu.

Jordi Cornudella: Per sort, la universitat et va tocar relativament poc. Vull dir que és una tradició que te l'has feta molt tu.

Dolors Miquel: També m'han ensenyat els companys. L'Enric, per exemple, me n'ha ensenyat molt. M'ha ensenyat la Carmelina Sánchez-Cutillas, la Maria Antonia Salvà... Hem llegit moltes coses junts. La Flavia Company, també, des d'un altre aspecte. Ha sigut relacionant-me amb persones que jo veia que tenien un interès per la literatura semblant al meu. I ells, la veritat, han sigut en certa manera els meus guies.

Jordi Cornudella: Aquí també és on volia anar, perquè a les intervencions del matí hem sentit unes quantes vegades que ets una francitradadora, que vas molt per lliure, cosa que és veritat. Però a pesar d'això, que és indiscutible, tu sí que tens un coixí no sé si dir-ne generacional. Per tu deuen ser una experiència molt fonamental, les primeres gires poètiques dels anys noranta.

Dolors Miquel: Sí, sí. Ara estic escrivint en part sobre allò. Per mi és total. És clar que jo en tenia una visió particular: era una dona que feia anys que estava completament apartada. I, de sobte, arriba el món de la poesia, dels ideals... Jo soc una mica somiatruites, i per això després tinc tanta mala llet, perquè em foto una hòstia i aleshores me cago en tot. Però era arribar al món on jo volia ser: un món de gent que estimaven les coses que jo estimava. Per mi va ser fonamental, perquè era molt bonic: recitàvem de veritat i sortíem a compartir. A més a més, no ens pagaven, la qual cosa és fantàstica perquè tens llibertat. Ningú ens deia: «Heu de recitar tal dia a tal lloc». No. Això m'agradava molt, perquè era molt estimulants, com ho era també el fet de compartir el que escrivien els altres, poder-ho escoltar, compartir el que ells llegien i el que jo llegia. Això per mi va ser aigua de vida.

Jordi Cornudella: Això deu haver canviat, però en certa manera el compartir el mantens. Vull dir que tens uns quants amics poetes que et serveixen de lectors.

Dolors Miquel: Sí! No només de lectors, sinó que parlem per telèfon: «Què te sembla això?», «Què en penses d'aquest vers de l'Estellés?»..., i això és meravellós.

Jordi Cornudella: Hi ha vincles que són molt evidents, perquè hi ha uns quants llibres teus que porten, per exemple, il·lustracions del Perejaume. És clar que has estat tu qui li ha demanat que faci les il·lustracions.

Dolors Miquel: És que al Perejaume l'admiro moltíssim! Per mi és el gran pensador. També ho era el Bauçà, que es va morir. Per mi eren els dos grans pensadors. Els dos me'ls va fer conèixer, precisament, l'Enric. Jo recordo un dia que estàvem asseguts en un bar i me'ls ensenya, i dic: «Com és que no se sap res d'això al món català?» Se sabien coses que eren unes pures porqueries. Però allò que era tan meravellós i era allí, m'ho ensenyava l'Enric però no ho coneixia ningú. Jo em vaig quedar molt parada!

Jordi Cornudella: Tens sensació de pertànyer a una generació? O d'estar, o d'haver estat, en algun moviment?

Dolors Miquel: Sí, del tot. Sobretot al canvi de segle. Després em vaig retirar, perquè només he fet que malaltejar, tu! Des de fa anys: malaltia rere malaltia! El que passa és que m'ho prenc bé, però vaja. I aleshores no vaig poder continuar. No tenia un cos tan fort com els seus. Ells eren molt forts.

Jordi Cornudella: No ho sé. Vist des de fora, la teva fortalesa em sembla que està completament fora de dubte.

Dolors Miquel: Però jo necessitava, per exemple, menjar al migdia. Sopar al vespre. Dormir. I ells no. Ells no ho necessitaven. Jo no podia seguir aquell ritme més.

Jordi Cornudella: Jo veig un lligam entre algunes d'aquestes amistats teves i el moment compartit entre els anys vuitanta i el 2010 —per posar unes dates aproximades.

Dolors Miquel: Sí, els anys de canvi de segle.

Jordi Cornudella: Veig que tots teniu —i crec que és una qüestió que a tu t'interessa— un tret comú. L'ideal de la tradició catalana moderna, si l'hem de projectar en termes històrics cap endarrere, anava molt cap al romànic o cap al gòtic. En canvi, vosaltres —i nosaltres, perquè per edat jo també hi soc— sou més de passar dels medievals al Barroc. El Barroc té molt de pes.

Dolors Miquel: És clar, perquè com diu el Perejaume, al Barroc canvies del cercle a la forma ovalada, a l'el·lipsi. La perfecció se'n va a prendre pel sac. Hi ha un caos. És allò que diu el Perejaume: que els retaules se surten dels marcs. Hi ha un excés, les principals creences cauen... Ens trobem ara en una època que és molt similar a aquella, per la qual cosa és evident que ens hi hem de sentir reflectits, o que podem agafar-ne coses.

Jordi Cornudella: També hi ha un element de reivindicació de tradició amagada nostra.

Dolors Miquel: A mi, la major part del Barroc literari la veritat és que no m'interessa gaire, tret del Rector de Vallfogona i quatre poemes. Ara, el Barroc artístic sí que m'agrada. Però jo no en soc amant. Soc amant dels medievals. I dels modernistes. Soc amant sobretot de la Víctor Català i de la Rodoreda —que no me les toquin! El Foix, un cert Ferrater...

Jordi Cornudella: Amb la Rodoreda hi ha també una observació que em sembla que està bé que fem. No recordo quin dels ponents ha dit abans que quan surt una escriptora que fa narrativa de seguida se cita Mercè Rodoreda, i quan en surt una que fa poesia, la Maria Mercè Marçal. És evident que això passa així. Però a mi em sembla que cada vegada és més perceptible el pes de la Mercè Rodoreda en els poetes i en les poetes.

Dolors Miquel: És que era molt poètica! La Maria Mercè Marçal ha fet molt dintre de la literatura catalana, però jo en faria una tria. Per

exemple: el primer llibre, que molta gent diu que no li agrada gens, a mi m'encanta! Que és on hi ha, a més, l'única cançó seua escrita en lleidatà, d'unes nenes que cusen i que m'encanta. És preciosa. I hi ha una sèrie de poemes entremig que m'agraden. I després m'agraden els dos últims llibres. En canvi, les sextines, excepte les «De parar i desparar taula», no les aguanto. Hi ha tot de poesies de la Marçal que són superprecioses, però aquestes no han estat les imitades, per desgràcia, jo crec. La Rodoreda, en canvi, és més imitable: *Viatges i flors* i els últims llibres, sobretot, són pura poesia. Són una barreja, uns textos molt actuals. A la Blanca Llum Vidal l'ha influïda moltíssim, per exemple. I a la Maria Callís, també.

Jordi Cornudella: I tant! Em preguntava si, en el teu traspàs del joc amb les formes estròfiques molt tancades a un versicle més deixat i més acostat a la prosa, no hi ha també darrere un desig de rodo-rejar o de victorcatalanejar.

Dolors Miquel: Sí, totalment. Jo victorcatalanejaria i rodorejaria tothora.

Jordi Cornudella: És una cosa molt noble! El que segur que tots tenim ganes que ens expliquis és: has après alguna cosa nova de tu, avui, sentint les ponències?

Dolors Miquel: Sí. A veure, me feia molta por el dia d'avui, ho he de dir. No sabia si podria suportar tants elogis. Però m'ho he pres bé, i he dit: «Hosti, que xulo, no?». M'ha agafat bon rotllo. I després, m'han fet veure les coses, algunes vegades, de diferent manera. M'han clarificat coses que feia però sense tenir-ne jo aquesta consciència crítica. En el cas de la Margalida Pons, m'ha fet recordar que de petita estava tot el punyeter dia amb Dalí, amb els llibres que enviava La Caixa. Llegia molt sobre Dalí i vaig estar superobsedida amb *L'Àngelus* de Millet. Totes aquestes coses no les recordava. Les havia deixat enrere, quan tenia divuit o dinou anys. No hi havia tornat més. Però és clar, els divuit o dinou anys marquen molt les coses. És tot verge.

Jordi Cornudella: Tu diràs! Potser és una jugada impremeditada teva, però ara em feies pensar en Valéry, quan va plegar d'escriure versos. Amb el temps, feien cada any un Simposi Valéry, i ell anava a aprendre coses sobre si mateix a la universitat. Vull dir que, si ho volen prendre per costum, ara la Lola pot venir a sentir parlar de la Dolors.

Dolors Miquel: Però ja no sentiria parlar de mi, sinó d'un altre jo.

Jordi Cornudella: Bé, també és veritat. Ha sortit unes quantes vegades tot el reguitzell de llibres que has publicat. N'hi ha cap que li tinguis una preferència especial o que pensis que t'hauries d'haver estalviat?

Dolors Miquel: De la segona part de *La flor invisible*, traient dos o tres poemes, la resta els cremaria tots. *El vent i la casa tancada* també el frotria a la basura. És el que penso. Però són poemes del moment. Vaig escriure aquell poema perquè una determinada persona ho entengués, i si no ho escrivia així no ho hauria entès. Aquell poema sí que tenia un destinatari clar. Era un poema projectil. Però si l'hagués escrit com, per exemple, *Ictiosaure*, encara no ho hauria entès. Calia ser clar.

Jordi Cornudella: I n'hi ha cap que t'estimis especialment, o no?

Dolors Miquel: L'únic que demano als llibres que he escrit és que ens puguem mirar a la cara sense fer-nos retrets, malgrat això que he dit d'aquests dos poemes, pobres. Quan estic escrivint un llibre me sento meravellosa; quan l'he acabat ja no. Quan acabo un llibre, penso si ell i jo podem estar tranquil·lament a la mateixa estança sense desbarbar-nos.

Jordi Cornudella: I sí?

Dolors Miquel: Sí.

Jordi Cornudella: Fantàstic! És bo per tu i per ells. Ara constato el que m'ha passat a mi rellegint-te aquestes últimes setmanes: no me'n recordava, de com m'ho havia passat de bé amb *El llibre dels homes*, i m'ho he tornat a passar esplèndidament. És veritat que és un llibre fet amb molta gràcia i que fa riure molt.

Dolors Miquel: Vaig riure molt, fent-lo, sí!

Jordi Cornudella: Però també està molt ple de mala llet, cosa que s'agraeix molt, a més.

Dolors Miquel: Molta! I molt catalana, a més.

Jordi Cornudella: A banda del fet que hi hagi les noves rimades i el joc amb l'*Espill*, em sembla que és evident que el motor del llibre no és fer la contrarèplica a *El llibre de les dones*.

Dolors Miquel: No. I tampoc als homes, encara que ho sembli. Amb aquest llibre el que faig és una crònica des que es mor Franco fins que arriba Aznar. El que hi denuncio és el que em va passar a mi: jo sortia al carrer, tingués l'edat que tingués, com un ésser humà a fer les seues coses, però quan entrava en confrontació amorosa amb els homes, me tractaven com si fos ma mare o ma padrina. O sigui: mentre estava a la lluita era un ésser humà amb tots els drets. Quan entrava en la lluita amorosa, esdevenia una dona típica, tòpica i sense evolucionar. Aquesta era la idea que tenia mentre feia aquest llibre. Per una banda, hi denuncio com ens havíem conformat amb una merda de política que no havia canviat res. Per altra banda, com jo, un ésser humà amb uns atributs sexuals casuals, me trobava tractada d'una manera menyspreant per homes quan hi tenia una relació, però que, quan anava amb ells, me tractaven com una igual. Per això vaig escriure aquest llibre. No per riure-me'n, d'aquest o d'aquell altre.

Jordi Cornudella: Que també...

Dolors Miquel: Home, ja! També vaig riure quan l'escrivia: de passada, te n'aprofites. Però vaja. És veritat que hi ha part de biografia meua, però perquè no sàpiguen què fa referència a mi, sempre hi poso coses d'altres, de coneguts o d'amics. Ho barrejo perquè així mai és segur.

Jordi Cornudella: T'estalvies els plets, que ja està bé! Els *Haikús del camioner* van ser una febrada que dura tres mesos i ja està?

Dolors Miquel: No. Va durar temps, també. Jo no en sabia res, d'haikús. Tenia una revista de traducció i un autor que hi escrivia deia que eren imatges que et queden però sense desenvolupar. Qui llegia havia de fer-ho. I vaig pensar que era interessant. No en sabia res més. D'aquesta manera me vaig posar a escriure haikús, que em van sortir encadenats. I després, l'Enric me va portar un llibre d'un senyor que ja els havia fet allà al Japó. Però jo no en sabia res, ni havia llegit altres haikús que aquells. Però me va agradar, perquè en aquell temps conduïa molt per la carretera per qüestions familiars, etc. La veritat és que me va semblar una cosa molt bonica, també que siguin de 5 + 7 + 5. Abans ho ha dit la Montserrat Palau, que surt la gasolinera d'Altafulla. Però va ser llarg.

Jordi Cornudella: I *Mos de gat*?

Dolors Miquel: Vaig escriure *Mos de gat* a Castelldefels, me sembla, en dos o tres anys. Va ser curtet.

Jordi Cornudella: Em sembla que és a *Gitana Roc* on fas una primera llista —com aquesta última que hi ha a *Ictiosaure*—, de poblacions per on has passat, però un dia hauries de deixar el recorregut geogràfic perquè ens puguem pistar els lectors!

Gitana Roc em sembla que és el primer llibre que porta un pròleg teu. Als *Haikús del camioner* hi ha un epíleg de l'Enric.

Dolors Miquel: Hi ha un epíleg fantàstic de l'Enric, i també un escrit, que està bé però no és tan meravellós, de l'Orlando Guillén. La *Gitana* la vaig escriure mentre feïem la primera gira poètica, tot i que després també me va costar de polir. Per tant, està molt plena de l'energia de tots.

Jordi Cornudella: Sí, es nota. Vol dir alguna cosa que tingui un pròleg teu? És la primera vegada que et poses davant del lector i li dius el que fas.

Dolors Miquel: Només diré que és un missatge.

Jordi Cornudella: No diràs qui era el destinatari...

Dolors Miquel: Exacte. A més, no tenia res a veure amb el llibre.

Jordi Cornudella: *Els ver7s de la terra* ja han sortit. Aquí hi deu haver també un exercici de retrobament amb records orals, no?

Dolors Miquel: Sí. De fet, *Els ver7s de la terra* no són els meus pensaments, sinó els dels que estan enterrats. *Els ver7s enterrats*, s'hauria d'haver dit. El que va passar és que acabava d'enterrar el meu últim familiar. Estava tan absolutament feta caldo! Semblava que em volguessin matar morint-se tots alhora! Una manera de sortir d'aquell forat va ser recordar les seues maneres de pensar i rimar-les. Me'n reia molt, també, perquè era com reviure aquell humor, aquell sarcasme, aquell pensament tan antic i rimar-los. Això me va agradar perquè me va tenir entretinguda i feliç dins d'aquell funeral.

Jordi Cornudella: Com va sortir *Aioç*?

Dolors Miquel: D'*Aioç* en vaig fer set o vuit versions. Les donava al Xavier Folch i em deia: «Està bé, aquesta!». Només d'una em va dir: «Aquesta no funciona». Aquí me va ajudar l'Albert Roig. Perquè el Folch li va dir a l'Albert que m'ajudés, perquè en deuria estar fart, de llegir les versions. I l'Albert me va ajudar.

Jordi Cornudella: Sembla mentida que l'Albert Roig, que és incapaç d'acabar un llibre seu, sigui tan capaç d'ajudar els altres a acabar els seus llibres.

Dolors Miquel: Ho va fer molt bé.

Jordi Cornudella: Sí, home, i tant! Ja en tinc constància. I com va sortir la *Missa pagesa*?

Dolors Miquel: Un dia estava molt enrabada i vaig fer «Les homilies dels cretins»,² on faig anar paraulotes a tope. És com un samurai. I vaig pensar: «Per què no fas una missa?». En realitat, en aquella missa el que faig és ressuscitar un conill. De petita veia com els mataven. I vaig pensar: «Als meus versos aquests conills ressusciten». Me vaig anar a comprar a una llibreria religiosa un llibre sobre les estructures de missa per fer el muntatge, i vaig anar escrivint-la amb el temps, uns anys.

Jordi Cornudella: Hi vas anar gaire, a missa?

Dolors Miquel: De petita sí. Jo vaig ser creient fins que vaig començar a estudiar el budisme als disset anys i vaig deixar de creure... per culpa de l'estudi.

Jordi Cornudella: Coses que passen... D'*El Musot* ja ens ho has explicat més o menys. I *La dona que mirava la tele*?

Dolors Miquel: *La dona que mirava la tele* va ser a Cambrils, on m'estava. Jo tenia una *chaise longue*, que surt al poema. I estava allí asseguda. Jo abans la tele la tenia tancada tot el dia. Només la posava en marxa per adormir-me. Aquella migdiada l'havia posada i, en lloc d'adormir-me, va sonar el telèfon. Era el fill d'un amic meu que és poeta, el Jordi Jové. Jo no l'havia vist mai, a ell, i em diu: «Mira, te truco perquè el meu pare s'ha suïcidat. S'ha tirat des d'un dotzè o tretzè pis de Lleida». I em vaig quedar immòbil allí. Hi tenia molt de tracte. Va ser per mi i per les persones que l'estimàvem un daltabaix horrorós. Aleshores, només anava d'allí a l'ordinador a escriure. I me'n tornava a la *chaise longue*. (Vivia en un pis molt petit.) Però no vaig poder dormir i em vaig quedar així, davant d'aquella pantalla. Vaig escriure *La dona que mirava la tele* —després la vaig retocar i retocar durant anys i anys. I això va ser.

2. El títol definitiu dins *Missa pagesa* és «Primera homilia: Dels cretins».

Jordi Cornudella: Aquest deu ser l'únic dels teus llibres de poesia que no ha sortit en una col·lecció de poesia, perquè va aparèixer a la col·lecció «Narrativa» d'Empúries.

Dolors Miquel: Sí, amb una portada del Perejaume.

Jordi Cornudella: I *La flor invisible*?

Dolors Miquel: Estava malalta, per variar. La primera part de *La flor invisible* m'agrada, perquè és com la infantesa per mi. És l'escriptura de la infantesa, en certa manera. A la segona part hi ha trossos que sí i trossos que no. Jo penso que és una poesia poc inspirada, la que hi ha en aquella segona part. No m'agrada.

Jordi Cornudella: Ara que no em sent, jo ja l'hi havia dit, això! Abans de presentar-lo al premi que va guanyar, ja ens l'havies passat i ho havíem comentat.

Dolors Miquel: Va guanyar perquè portava aquests poemes que eren pudents, i els hi van agradar.

Jordi Cornudella: *El guant de plàstic rosa* és segurament el llibre més treballat, que li ha costat més de sortir.

Dolors Miquel: Sí.

Jordi Cornudella: *Heavy Mikel* és una arrebrega accidental.

Dolors Miquel: Sí, és com quan tens per casa quatre coses i en fas unes croquetes. Però hi havia poemes que recitava molt a les gires i me feia gràcia que no se perdessin. I vaig fer aquest llibrot.

Jordi Cornudella: Van sortir saborosíssimes, les croquetes! Sense cap mena de dubte. I *Ictiosaure*?

Dolors Miquel: *Ictiosaure* i *El guant* van molt junts.

Jordi Cornudella: Tu ho veus, això que s'ha dit, de les dues etapes? Aquesta partió tan clara, la veus?

Dolors Miquel: Sí, jo crec que hi és, sí.

Jordi Cornudella: I *Sutura* les cus, les dues etapes?

Dolors Miquel: Sí, les cus.

Jordi Cornudella: Fantàstic! Ja hem fet el repàs. Si tens ganes, per acabar, de dir alguna cosa...

Dolors Miquel: Moltes gràcies a tots, als que han perdut temps llegint-me i pensant. Als que han vingut aquí, que han perdut o guanyat el seu temps escoltant. Gràcies per pensar en mi. És que no sé què dir. Per mi ha estat emotiu i ho agraeixo. Mai a la vida havia pensat que em farien una cosa així. Ha estat allucinant. M'ha semblat bonic. És el que penso.

Jordi Cornudella: Fantàstic, moltes gràcies. Ja està bé que ara ella doni les gràcies, però és indiscutible que l'acte d'agraïment és el que hem fet abans nosaltres cap a ella. La teva obra ens ha fet molta companyia i seguirà fent-ho, segur. Des del punt de vista dels estudis acadèmics, que és el que hem vist aquest matí, queda molt de camí per recórrer, encara que la Dolors desaparegui de les nostres vides i aparegui només la Lola. Gràcies.

Dolors Miquel: De res, Jordi.